

Arta 1900. Arhitectura de avangardă la Oradea: Vila Darvas – La Roche.

Creație reprezentativă a fraților Vágó László și Vágó József, Vila Darvas - La Roche este una dintre cele mai frumoase exemple de arhitectură din Oradea. Construită în intervalul 1911 – 1912, vila este o adevărată bijuterie în pleiada construcțiilor ridicate la începutul secolului. Această vilă este o capodoperă constructivă a orașului prin modernitatea ei excepțională conferită de valențele avangardiste ale compoziției spațiale, ale purismului volumetric și ale rafinementului decorativei. Ea poate sta alături de cele mai originale creații arhitecturale europene. Deși timp de un secol s-a păstrat excepțional de bine, ultimele două decenii au fost nefaste frumoasei vile. A fost depozitată aproape în întregime de vitraliile deosebit de valoroase, de fântâna interioară, de pictura parietală, de tapetul original, de piesele de sculptură ambientală. Curtea interioară a fost lăsată în paragină, iar mica fântână cu broscuțe țestoase din piatră a dispărut demult. În plus, s-au făcut modificări la compoziția arhitecturală de ansamblu a fațadei secundare, cea dinspre malul Crișului.

Acest monument de arhitectură mai păstrează, totuși, câteva din elementele definitorii excepționale, rămânând în așteptarea unei meritate restaurări făcute de specialiști.

În primul rând, stilul purist, geometric, al compoziției arhitectonice. Fațada principală de pe strada Iosif Vulcan este compusă în mod rafinat asimetric, într-o viziune avangardistă ce poartă amprenta școlii vieneze de arhitectură (Wiener Sezession) și a școlii de la Darmstadt, mai exact a Coloniei artiștilor de pe Mathildenhöhe. Arhitecții acestei școli cultivau un stil minimalist geometric, funcționalist, renunțând la decorația istorică sau eclectică. Viziunea geometrică conferă o notă acută de eleganță austeră, cu un joc savant al plinurilor și golurilor, al luminii și al umbrei. Planul bidimensional al fațadei este puternic dinamizat de ample ruperi de nivel, ce introduc în sincopel volumetric adâncimi spațiale de o plasticitate suplă, de mare amplitudine. Accentul cel mai spectaculos al fațadei este dat de arcuirea pe traseu parabolic a arcadei ce marchează intrarea principală. Volumul cubic al intrării este surmontat de o terasă ce pune în valoare punctul de maxim interes vizual al vilei: un atlant visător, pătruns de acel specific pentru Arta 1900 „mal de siècle” sau „Weltschmerz,” atlant ce nu mai susține nimic, ci dimpotrivă, se arcuiește plin de grație melancolică peste un vas monumental înstelat. Stelele sunt din ceramică de Zsolnay, cu luciri metalizate de un verde intens irizat. Același efect de culoare este reluat la butonii ceramici decorati în diverse moduri geometrice ce ritmează cu o eleganță desăvârșită câmpul neutru, unitar, al plăcilor gri de ciment șlefuit, placare ce constituie o adevărată marcă de stil a arhitecților Vago. Această tehnică decorativă a fost amplu etalată la Bazarul Arkad din Budapesta (1908-1909), interpretând în viziune proprie, mai spectaculoasă, soluția lui Otto Wagner la Casa Poștală de Economii din Viena (1903-1906). Jocul volumelor este îndrăznet, dar excepțional echilibrat.

Un puternic efect dinamic al fațadei este dat de deschiderea extrem de amplă a ferestrelor vitrate ce flanchează intrarea. Cele doua nivele vitrate sunt unificate prin patru colonete înalte de profil semicircular, al căror fus neted este bordat la extremități cu benzi din sticlă policromă, cu modele stilizate cu eleganță, inspirate din repertoriul folcloric.

Decorația, fie ea sculptată sau executată din sticlă, metal sau ceramică, vine să accentueze în mod fericit ansamblul arhitectonic. Spiritul purei geometrii se regăsește și în forma de pinion a modulilor balustradei balconului. Aceasi formă elensata o are și pinionul ce încununează volumul cel mai înalt din partea dreaptă a fațadei. Traforul metalic subliniază prin cadența triunghiurilor echilaterale ce conțin elemente florale puternic geometrizzate, muzicalitatea armonioasă, contrapunctică, a ansamblului arhitectonic.

Fațada secundară, cea dinspre malul Crișului, și-a pierdut atributele expresive. Totuși, jocul volumelor și-a păstrat cadența austeră. Balconul de la etaj se arcuiește amplu pe traseu circular, amintind de faptul că arhitecții au proiectat în această zonă ambientală intimistă, cu deschidere spre micul parc, o seră cu ferestre vitrate, ce conținea în interiorul ei un bazin decorativ din piatră. Accentul puternic pus pe suprafețele vitrate leagă arhitectura acestei vile de cele mai avangardiste soluții spațiale ale epocii. Una dintre ele a fost așa-numita „Arhitectură de Cristal” („Glasarchitectur”).

Plăcile de ciment ale holului și scărilor de la intrare sunt și ele decorate cu un desen rectangular, geometric, de o discretă eleganță. În capătul scărilor, holul este închis de un perete-cortină cu vitralii excepționale ca valoare artistică. Acest perete semitransparent conține ușa de acces la etajul superior, o ușă vitrată și ea cu același joc de elemente decorative și florale puternic geometrizzate. Cel ce privește astăzi rara frumusețe decorativă a acestor geometrii translucide mai poate să se bucure de armonia cromatică și mai ales de bogăția texturilor obținute din sticla colorată în masă sau opalescentă, precum și de desenul riguros, dar suplu, al lamelelor de plumb ce delimitează fragmentele de sticlă. Avem încă șansa la Oradea să avem atât de aproape un exemplu viu de artă 1900 centraleuropeană autentică de cea mai bună calitate.

Prin felul în care a fost proiectată, vila concepută de acești doi arhitecți de recunoscută valoare europeană dovedește o gândire arhitecturală avangardistă, organic racordată la ansamblul urbanistic, capabilă să ofere un habitat deopotrivă funcțional și elegant. Deși a fost realizată acum un secol, vila este în perfect acord cu concepția contemporană asupra arhitecturii și locuirii. Aflata acum în așteptarea refacerii expresivității plastice originare, Vila Darvas – La Roche este una dintre cele mai frumoase creații arhitecturale ale timpului ei. Este un real privilegiu pentru orădeni de a o avea în moștenirea patrimonială a orașului lor.

